

## АНОТАЦІЯ

**Потоцький Станіслав Геннадійович. Польський романтизм: від Шопена до Шимановського.**

Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту, поданого на здобуття ступеня доктор мистецтва (спеціальність 025 – Музичне мистецтво, галузь знань 02 – Культура і мистецтво). Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. Харків, 2025.

Польська фортепіанна музика другої половини XIX – початку XX століть становить вагомий пласт європейського культурного процесу, що відображає складні трансформації художньо-естетичних, жанрових і стильових систем. Період від творчості Фридерика Шопена до Кароля Шимановського окреслює особливий культурно-історичний відтинок, у якому спадщина Ф. Шопена (заснована на індивідуалізованій мелодиці, новаторських гармонічних рішеннях, витонченій фортепіанній фактурі) зазнає суттєвого переосмислення, оновлюється й поєднується з пошуками європейського модернізму. Цей процес засвідчують творчі здобутки Владислава Желенського, Юліуша Зарембського, Романа Статковського, Людомира Ружицького, Кароля Шимановського, у яких національна ідентичність інтегрується з європейськими художніми цінностями.

Творча складова проєкту представлена трьома концертними програмами, побудованими за принципом історико-стильової панорами. У них показана еволюція польського фортепіанного мистецтва другої половини XIX – початку XX століть: від безпосереднього засвоєння шопенівської традиції до її певного переосмислення у контексті нових європейських тенденцій. Концертні програми не лише розкривають сучасним слухачам високу художню вартість цього пласта музики, а й репрезентують поступову зміну стильової парадигми фортепіанного романтизму, що змінює усталені уявлення про змістовну значущість творчості музикантів-діячів «постшопенівської доби».

**Актуальність теми** зумовлена: прагненням подолання шопеноцентричної установки, що звужує уявлення про еволюцію польської фортепіанної музики (1850–1925 рр.); недостатньою вивченістю у вітчизняному музикознавстві творчості композиторів «постшопенівської доби»; обмеженою репрезентацією творів польських композиторів вказаного періоду у виконавській практиці ХХІ століття та відсутністю системного виконавсько-інтерпретативного підходу до їх вивчення.

**Мета дослідження** – переосмислити усталену концепцію польського романтизму у фортепіанному мистецтві від Ф. Шопена до К. Шимановського, враховуючи культурно-історичний контекст ХХІ століття.

**Об’єкт дослідження** – фортепіанна музика західноєвропейської традиції другої половини ХІХ – початку ХХ століть; **предмет** – твори польських композиторів як увиразнення нової виконавської поетики у жанровому та мовностильовому вимірах.

*Матеріалом* наукового обґрунтування є різножанрові твори польських композиторів 1850–1925 років, які репрезентують жанрово-стильові моделі «постшопенівської доби» та зберігають потенціал для концертного й педагогічного освоєння (19 опусів).

**Наукова новизна отриманих результатів** полягає в тому, що в українському музикознавстві вперше здійснено системний аналіз фортепіанної спадщини польських композиторів «постшопенівської доби» у контексті виконавської поетики. У науковий обіг введено й актуалізовано для сучасного виконавства низку маловідомих фортепіанних творів другої половини ХІХ – початку ХХ століть та праць, присвячених польській музичній культурі цього періоду. Розроблено типологію інтерпретаторських стратегій виконавського втілення зазначеного репертуару, що розширює поле сучасної музикознавчої методології та аналітики.

**Структуру роботи** складають два розділи (4 підрозділи). **Розділ 1 «Фортепіанне мистецтво Польщі у “постшопенівську добу” (1850–1925)»** присвячений загальноісторичному та культурному контексту становлення й

розвитку польської фортепіанної культури другої половини XIX – початку XX століть. У підрозділі 1.1 «*”Після Шопена”*: історико-культурний контекст» розглянуто умови формування музичного життя після смерті Ф. Шопена, коли національна традиція, закладена ним, з одного боку зберігалася як стильовий орієнтир, а з іншого – інтегрувалася у європейський художній простір.

Творчість В. Желенського відображає академічну школу, тяжіючи до класицистичного структурування, поліфонічної організації, тоді як доробок Ю. Зарембського, учня Ф. Ліста, уособлює романтично-віртуозний напрям, синтезуючи шопенівську кантилену, багатство мелосу та фактурних рішень з лістівським масштабом форми та віртуозністю. Р. Статковський, учень В. Желенського, розвиває камерно-філософську лінію мініатюрних жанрів з поліфонічною зосередженістю, а Л. Ружицький пропонує оркестрове трактування фортепіано з гармонічно-тембро-кolorистичними ефектами. Тоді як К. Шимановський формує нову символістську стилістику, яка знаменує вихід польської музики на рубіж XX століття.

У підрозділі 1.2 «*Виконавська поетика як інструмент дослідницької інтерпретації*» увага зосереджується на методології аналізу фортепіанних творів польських композиторів. Виконавська поетика розглядається як такий *інтонаційно-когнітивний підхід, що поєднує музикознавчий аналіз і виконавський слух в єдиний предмет дослідження*. На противагу польському музикознавству, де домінують історіографічні та біографічні студії, введення категорії «виконавська поетика» дозволяє інтегрувати її в інструментарій музикології. Такий підхід акцентує увагу не лише на жанрово-стилістичних характеристиках твору, а й на процесі його живого відтворення, що поєднує інтелектуальне осмислення тексту з суб’єктивним баченням виконавця.

У результаті визначено типологію інтерпретаторських стратегій, які забезпечують актуалізацію цього репертуару: **реалізатор** – спрямована на точність втілення композиторського тексту; **співтворець** – орієнтована на діалог виконавця з автором, з можливістю акцентуації особистості першого; **режисер** – дозволяє створити власну концепцію твору з широкою

виконавською «автономією»; **змішаний тип** – поєднує елементи попередніх стратегій, формуючи індивідуальну виконавську модель. Такі стратегії не лише відкривають широкі перспективи для сучасного виконавства, але й сприяють формуванню і поглибленню гнучкого інтерпретаційного мислення та нового розуміння польської музичної спадщини.

**Розділ 2 «Композиторський текст як виконавська партитура: жанрові та інтерпретаційні стратегії»** спрямований на осмислення фортепіанної спадщини польських композиторів другої половини XIX – початку XX століть крізь призму виконавської поетики. Жанровий аналіз дав змогу простежити, як різні жанри зумовлюють пошук індивідуальних інтерпретаторських стратегій, що в цілому дозволило виявити не лише естетичну динаміку «постшопенівської доби», а й окреслити ціннісні орієнтири для сучасного виконавця.

У підрозділі 2.1 *«Концептуальні жанри: інтеграція в європейську традицію»* розглянуто балади, фантазії та варіаційні цикли, у яких композитори прагнули до масштабності задуму, драматичного розгортання, синтезу різних сенсів. Ці твори становлять особливу сферу польського романтизму, репрезентуючи його повноцінну включеність у європейський фортепіанний контекст. *Балада g-moll op. 18* та *Велика фантазія* Ю. Зарембського вирізняються драматизмом й віртуозною енергією, що перегукується з художнім методом образної трансформації Ф. Ліста, тоді як *Варіації h-moll op. 62* В. Желенського демонструють академічність мислення, строгість форми і водночас національний колорит у мелодиці та гармонії. Для виконавця ця жанрова сфера потребує поєднання масштабного мислення з глибоким відчуттям драматургії, вмінням балансувати між структурною ясністю та емоційною силою, що визначає виконавську поетику крупних форм.

У підрозділі 2.2 *«Малі жанри: від психологізації до символізації»* проаналізовано прелюдії, баркароли та п'єси, що тяжіють до мініатюризму та імпровізаційної свободи. Вони репрезентують іншу – камерну площину польського фортепіанного романтизму, де увага зосереджена на звуковій

палітрі та артикуляції деталей. Прелюдії Р. Статковського характеризує філософська зосередженість і контрапунктичність висловлювання, що створює відчуття інтелектуальної глибини. *Баркарола* *op. 22* Ю. Зарембського вражає характерною ритмікою і пластичною мелодикою, які формують образ водної стихії. Мініатюри Л. Ружицького свідчать про імпресіоністські пошуки в гармонії та оркестровість фактури, які відкривають шлях до нової стилістики фортепіанного мислення. Виконавська поетика малих жанрів потребує від інтерпретатора особливої уваги до гнучкої артикуляції, фактурних деталей, градації динаміки, і, як наслідок, – внутрішньої психологічної концентрації, поетичності та ліризму, що дозволяє піаністу увиразнити інтонаційну специфіку світобачення польського романтизму.

У **висновках** зазначається, що польська фортепіанна музика другої половини XIX – початку XX століть становить ціннісний художній пласт, у якому спадщина Ф. Шопена поєднується з новими європейськими тенденціями. Творчість В. Желенського, Ю. Зарембського, Р. Статковського, Л. Ружицького, К. Шимановського репрезентує поступ від романтизму до модернізму, відображений у індивідуальних композиторських стилях. У результаті системного аналізу було виявлено жанрово-стильові домінанти цього періоду (балади, варіації, фантазії, прелюдії, баркароли, мініатюри), що репрезентують різні індивідуальні творчі моделі – академічну, романтично-віртуозну, камерно-філософську, оркестрово-кolorистичну, модерністсько-символістську. Це розмаїття зумовлює багатовимірність виконавських рішень і формує основу для розуміння «інтерпретаторської стратегії» як динамічної системи. Завдяки цьому проведене дослідження не лише заповнює важливу «прогалину» в історії європейського музичного романтизму, а й відкриває творам польських романтиків шлях на сучасну концертну сцену.

**Ключові слова:** *фортепіанне мистецтво, музичний романтизм, польський фортепіанний романтизм, «постшопенівська доба», європейська традиція, музична рецепція, виконавська поетика, інтерпретативний аналіз, інтерпретаторська стратегія, мовностильовий дискурс.*

## SUMMARY

### **Stanislav Pototskyi. Polish Romanticism: from Chopin to Szymanowski.**

Scientific substantiation of the artistic project submitted for the degree of Doctor of Arts (specialty 025 – Musical Art, field of study 02 – Culture and Art). – Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts, Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine. Kharkiv, 2025.

Polish piano music of the second half of the 19th – beginning of the 20th centuries constitutes a significant stratum of the European cultural process, which reflects the complex transformations of artistic-aesthetic, genre, and stylistic systems. The period from the work of Fryderyk Chopin to Karol Szymanowski outlines a special cultural-historical segment in which the legacy of F. Chopin (based on individualized melody, innovative harmonic solutions, refined piano texture) undergoes essential rethinking, is renewed and combined with the searches of European modernism. This process is testified by the creative achievements of Władysław Żeleński, Juliusz Zarębski, Roman Statkowski, Ludomir Różycki, Karol Szymanowski, in whose works national identity is integrated with European artistic values.

The creative component of the project is represented by three concert programs, constructed according to the principle of historical-stylistic panorama. They show the evolution of Polish piano art of the second half of the 19th – beginning of the 20th centuries: from the direct assimilation of the Chopin tradition to its certain rethinking in the context of new European tendencies. The concert programs not only reveal to modern listeners the high artistic value of this stratum of music but also represent the gradual change of the stylistic paradigm of piano Romanticism, which alters established conceptions of the semantic significance of the work of musicians-figures of the “post-Chopin era”.

**The relevance of the topic** is determined by: the aspiration to overcome the Chopin-centered orientation, which narrows the understanding of the evolution of

Polish piano music (1850–1925); the insufficient study in domestic musicology of the works of composers of the “post-Chopin era”; the limited representation of the works of Polish composers of the indicated period in the performing practice of the 21st century and the absence of a systematic performance-interpretative approach to their study.

**The aim** of the research is to reconsider the established concept of Polish Romanticism in piano art from F. Chopin to K. Szymanowski, taking into account the cultural-historical context of the 21st century.

**The object** of the research is piano music of the Western European tradition of the second half of the 19th – beginning of the 20th centuries; the subject is the works of Polish composers as an embodiment of the new performance poetics in genre and language-stylistic dimensions.

**The material** of the scientific substantiation is diverse-genre works of Polish composers of 1850–1925, which represent the genre-stylistic models of the “post-Chopin era” and preserve potential for concert and pedagogical development (19 opuses).

**The scientific novelty** of the obtained results lies in the fact that in Ukrainian musicology for the first time a systematic analysis of the piano heritage of Polish composers of the “post-Chopin era” in the context of performance poetics has been carried out. A number of little-known piano works of the second half of the 19th – beginning of the 20th centuries and studies devoted to Polish musical culture of this period have been introduced into scientific circulation and actualized for contemporary performance. A typology of interpretative strategies of performing realization of the indicated repertoire has been developed, which expands the field of contemporary musicological methodology and analytics.

**The structure** of the work consists of two chapters (4 subsections).

**Chapter 1 “Piano art of Poland in the ‘post-Chopin era’ (1850–1925)”** is devoted to the general historical and cultural context of the formation and development of Polish piano culture of the second half of the 19th – beginning of the 20th centuries. Subsection 1.1 “*‘After Chopin’: historical-cultural context*” considers

the conditions of the formation of musical life after the death of F. Chopin, when the national tradition laid down by him, on the one hand, was preserved as a stylistic guideline, and on the other – was integrated into the European artistic space.

The work of W. Żeleński reflects the academic school, tending towards classicist structuring, polyphonic organization, whereas the heritage of J. Zarębski, a student of F. Liszt, embodies the romantic-virtuosic direction, synthesizing Chopinesque cantilena, richness of melody and textural solutions with Lisztian scale of form and virtuosity. R. Statkowski, a student of W. Żeleński, develops the chamber-philosophical line of miniature genres with polyphonic concentration, while L. Różycki offers an orchestral treatment of the piano with harmonic-timbre-coloristic effects. K. Szymanowski, in turn, forms a new symbolist stylistics, which marks the entry of Polish music into the turn of the 20th century.

Subsection 1.2 *“Performance poetics as an instrument of research interpretation”* focuses on the methodology of analysis of piano works of Polish composers. Performance poetics is considered as such an intonational-cognitive approach that unites musicological analysis and the performing ear into a single subject of research. In contrast to Polish musicology, where historiographic and biographic studies dominate, the introduction of the category “performance poetics” makes it possible to integrate it into the toolkit of musicology. Such an approach emphasizes not only the genre-stylistic characteristics of the work but also the process of its living reproduction, which unites intellectual comprehension of the text with the subjective vision of the performer.

As a result, a typology of interpretative strategies has been determined, which ensure the actualization of this repertoire: **the “realizer”** – directed toward accuracy of embodiment of the composer’s text; **the “co-creator”** – oriented toward the dialogue of the performer with the author, with the possibility of accentuating the personality of the former; **the “director”** – allows creation of one’s own conception of the work with broad performing “autonomy”; **the “mixed type”** – combines elements of the previous strategies, forming an individual performing model.

Such strategies not only open broad perspectives for contemporary performance but also contribute to the formation and deepening of flexible interpretative thinking and a new understanding of Polish musical heritage.

**Chapter 2 “The composer’s text as a performing score: genre and interpretative strategies”** is aimed at comprehending the piano heritage of Polish composers of the second half of the 19th – beginning of the 20th centuries through the prism of performance poetics. Genre analysis made it possible to trace how different genres condition the search for individual interpretative strategies, which as a whole allowed not only to reveal the aesthetic dynamics of the “post-Chopin era,” but also to outline value landmarks for the modern performer.

Subsection 2.1 “*Conceptual genres: integration into the European tradition*” examines ballades, fantasies, and variation cycles, in which composers aspired to largeness of conception, dramatic unfolding, synthesis of different meanings. These works constitute a special sphere of Polish Romanticism, representing its full inclusion into the European piano context. The *Ballade in g minor op. 18* and the *Grand Fantasy* by J. Zarębski are distinguished by drama and virtuoso energy, resonating with the artistic method of figurative transformation of F. Liszt, while the *Variations in b minor op. 62* by W. Żeleński demonstrate academicism of thought, strictness of form, and at the same time national color in melody and harmony. For the performer this genre sphere requires combining largescale thinking with a deep sense of dramaturgy, the ability to balance between structural clarity and emotional strength, which determines the performance poetics of large forms.

Subsection 2.2 “*Small genres: from psychologization to symbolization*” analyzes preludes, barcarolles, and pieces that tend toward miniaturism and improvisatory freedom. They represent another – chamber plane of Polish piano Romanticism, where attention is focused on sound palette and articulation of details. The Preludes of R. Stańkowski are characterized by philosophical concentration and contrapuntal expression, which creates a sense of intellectual depth. The *Barcarolle op. 22* by J. Zarębski impresses with characteristic rhythmic and plastic melody, which form the image of the water element. The miniatures of L. Różycki testify to

impressionistic searches in harmony and orchestral quality of texture, which open the way to a new stylistics of piano thinking. The performance poetics of small genres requires from the interpreter special attention to flexible articulation, textural details, gradation of dynamics, and, as a consequence – inner psychological concentration, poeticism, and lyricism, which allow the pianist to accentuate the intonational specificity of the worldview of Polish Romanticism.

**The conclusions** state that Polish piano music of the second half of the 19th – beginning of the 20th centuries constitutes a value-laden artistic stratum in which the legacy of F. Chopin is combined with new European tendencies. The works of W. Żeleński, J. Zarębski, R. Statkowski, L. Różycki, K. Szymanowski represent the progress from Romanticism to Modernism, reflected in individual composer styles. As a result of systematic analysis, the genre-stylistic dominants of this period (ballades, variations, fantasies, preludes, barcarolles, miniatures) were revealed, which represent different individual creative models – academic, romantic-virtuosic, chamber-philosophical, orchestral-coloristic, modernist-symbolist. This diversity conditions the multidimensionality of performing solutions and forms the basis for understanding the “interpretative strategy” as a dynamic system. Owing to this, the conducted research not only fills an important “gap” in the history of European musical Romanticism but also opens the works of Polish Romantics to the modern concert stage.

**Keywords:** *piano art, musical Romanticism, Polish piano Romanticism, “post-Chopin era,” European tradition, musical reception, performance poetics, interpretative analysis, interpretative strategy, language-stylistic discourse.*